

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа (“Службен весник на Република Македонија“ број 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11), член 21 став 1 и 2 и член 22 став 1 од Законот за средно образование (“Службен весник на Република Македонија“ број 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14 и 10/15), министерот за образование и наука донесе наставна програма по **економија** за IV година, економско-правна и трговска струка – образовни профили: економски техничар, правен техничар, деловен секретар, техничар за трговија и маркетинг, банкарски техничар за учениците во средното стручно образование.

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА**

НАСТАВНА ПРОГРАМА

Е К О Н О М И Ј А

IV година

ЕКОНОМСКО-ПРАВНА И ТРГОВСКА СТРУКА

***економски техничар, правен техничар,
деловен секретар, техничар за трговија и маркетинг, банкарски техничар***

Скопје, 2015 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИСКИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: ЕКОНОМИЈА

1.2. Образовен профил и струка

1.2.1. Образовен профил: економски техничар, правен техничар, деловен секретар, техничар за трговија и маркетинг, банкарски техничар

1.2.2. Струка: економско-правна и трговска струка

1.3. Диференцијација на наставниот предмет

1.3.1. Стручно образование: Заеднички предмет за структурата

1.4. Година на изучување на наставниот предмет

1.4.1. Четврта година

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно: 2 часа

1.5.2. Број на часови годишно: 66 часа

1.6. Статус на наставниот предмет

1.6.1. Задолжителен

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Целта на наставата по наставниот предмет *економија* е учениците да стекнат знаења за основните економски закони и категории од областа на макроекономијата, како дел од современата економска наука, со цел самостојно разбирање, теоретско воопштување, правилно проучување и надградување на стекнатите знаења од областа на современата економска наука.

Од општата цел на наставата по предметот *економија* произлегуваат и следниве посебни цели:

- ученикот да се запознае со основните поими на макроекономијата;
- да ја разбере суштината и начините на мерење (пресметување) на националниот бруто-производ;
- да го споредува номиналниот со реалниот национален бруто-производ;
- да ја објасни потрошувачката, штедењето и инвестициите, како и корелацијата меѓу доходот и штедењето, од една страна, и штедењето и инвестициите, од друга страна;
- да го согледа настанувањето, функциите и вредноста на парите и начинот на кој банките креираат пари (кредитна мултипликација);
- да ги разберат причините за невработеност и видовите и изворите на инфлација;
- да се запознаат со доминантните теории за улогата на државата, како и со суштината на фискалната и монетарната политика;
- да ги карактеризира видовите даноци и даночен систем;
- да ги идентификува карактеристиките на меѓународната трговија, надворешно-трговскиот систем и политика и девизниот систем и политика;
- да ги поврзува економските закони и категории од областа на макроекономијата и микроэкономијата како битен предуслов за правилно сфаќање на современата економска наука.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на програмските содржини од наставниот предмет *економија*, односно за постигнување на поставените цели, потребни се основни знаења стекнати од наставните предмети *бизнис за III и IV година, деловно работење за III година и економија за III година*.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематски целини	Бр. на часови	Конкретни цели <i>Ученикот:</i>	Дидактички насоки	Корелација меѓу тематските целини и меѓу предметите
1. Основни макроекономски поими	8	<ul style="list-style-type: none">- Да се запознае со поимите стопански систем и економска политика;- да ја разликува макроекономијата наспроти микроэкономијата;- да ги идентификува целите на макроекономската политика;- да ја разбере агрегатната понуда и побарувачка.	<p>Се објаснува и дискутира за стопанскиот систем и економската политика и се врши споредба на макроекономијата со микроэкономијата.</p> <p>Се презентира графички приказ на агрегатната понуда и побарувачка со употреба на ЛЦД проектор.</p> <p>Се користи стручна литература и списанија</p>	<p><i>1. Економија за трета година</i> Тематски целини: - Вовед во економската наука; - Вовед во микроэкономијата.</p>

			<p>каде се обработуваат теми и содржини од областа на макроекономијата.</p> <p>Се организира проектна работа на учениците за агрегатната понуда и побарувачка.</p>	
2. Национален производ и доход	9	<ul style="list-style-type: none"> - Да се запознае со поимот национален бруто-производ; - да ги разликува начините на мерење (пресметување) на националниот бруто-производ; - да го објасни номиналниот и реалниот национален бруто-производ –(наменска распределба); - да го сфати значењето на економскиот раст и развој; - да ги идентификува факторите за развој и нивото на развој во Р. Македонија; - да го разбере економскиот циклус. 	<p>Се објаснува и дискутира за националниот бруто-производ.</p> <p>Се организира групна работа со учениците за двата начина на мерење (пресметување) на националниот бруто-производ.</p> <p>Се објаснува и се врши споредба меѓу номиналниот и реалниот национален бруто-производ при што се користат податоци од Заводот за статистика и од стручната литеартура од оваа област.</p> <p>Се објаснува и дискутира за значењето на економскиот</p>	<p><i>1. Економија за трета година</i></p> <p>Тематски целини:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Основите на теоријата на производството; - Фактори на производство и нивното пазарно вреднување.

			раст и развој и се организира групна работа со учениците за факторите и нивото на развој на Македонија.	
3. Потрошувачка, штедење и инвестиции	8	<ul style="list-style-type: none"> - Да се запознае со поимот и структурата на потрошувачката; - да го дефинира поимот штедење; - да го споредува доходот и штедењето; - да го разбере поимот, видовите и ефикасноста на инвестициите. 	<p>Се објаснува за поимот потрошувачка и се презентира шематски приказ за структурата на потрошувачката со употреба на графоскоп или ЛЦД проектор.</p> <p>Се објаснува за поимот и значењето на штедењето и се организира групна или танндемска работа на учениците за споредбата на доходот со штедењето.</p> <p>Се објаснува за поимот и видовите инвестиции и се дискутира за ефикасноста на инвестициите со употреба на графикони, табели и сл.</p>	<i>1. Економија за четврта година</i> Со претходната тематска целина.
4. Пари и банки	6	- Да се запознае со поимот, настанувањето и функциите на	Се чита стручна литература за поимот, настанувањето и	<i>1. Деловно работење за трета година</i>

		<p>парите и паричниот систем; - да ја сфати вредноста и промената на вредноста на парите (девалвација, ревалвација, апрецијација и депрецијација); - да ја објасни понудата и побарувачката на пари; - да ги идентификува банките и како банките креираат пари – кредитна мултипликација.</p>	<p>функциите на парите.</p> <p>Се објаснува и дискутира за девалвација, ревалвација, апрецијација и депрецијација со употреба на графоскоп или ЛЦД проектор.</p> <p>Се организира, координира и контролира групна или тандемска работа на учениците за понудата и побарувачката на пари.</p> <p>Се организира групна работа на учениците за темата пари и банки.</p>	<p><i>2. Економија за трета година</i> Тематска целина: - Теории за вредноста и цените.</p>
--	--	--	--	---

<p>5. Невработеност и инфлација</p>	<p>8</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да се запознае со поимот, суштината и причините за невработеност; - да ја објасни суштината на инфлацијата; - да ги класифицира видовите и изворите на инфлација; - да ја идентификува инфлацијата во Р. Македонија; - да ја сфати модерната теорија на невработеноста и инфлацијата (Филипсова крива на кус и долг рок). 	<p>Се објаснува, дискутира за поимот и суштината на невработеноста и се презентираат примери од практиката за причините на невработеност.</p> <p>Се води дискусија за видовите инфлација при што се презентираат податоци од Интернет, стручната литература и списанија кои можат да бидат собрани и презентирани од учениците.</p> <p>Се организира, координира и контролира групна работа на учениците за изворите на инфлација посебно за инфлацијата во Македонија и се презентираат резултатите и заклучоците од групната работа со употреба на графоскоп или ЛЦД проектор.</p> <p>Се презентира Филипсовата крива на кус и долг рок со употреба на графоскоп или</p>	<p><i>1. Економија за четврта година</i> Со претходната тематска целина.</p>
--	-----------------	---	--	--

			ЛЦД проектор.	
6. Државата и стопанството	9	<ul style="list-style-type: none"> - Да ги разбере доминантните економски теории за улогата на државата: <ul style="list-style-type: none"> a) некеинзианизмот за пазарот; b) некеинзианизмот за државата; v) неолиберализмот за пазарот; g) неолиберализмот за државата. - да ја објасни фискалната политика (јавни приходи, јавни расходи и буџет); - да ја сфати суштината на монетарната политика. 	<p>Се објаснува и дискутира за доминантните теории за улогата на државата во стопанството и се споредуваат нивните разлики.</p> <p>Се презентира шематски приказ на структурата на буџетот (јавните приходи и расходи) и се објаснува суштината на фискалната и монетарната политика.</p>	<p><i>1. Економија за трета година</i> Тематска целина: - Регулација и дерегулација на стопанските сектори.</p>
7. Даноци и даночен систем	10	<ul style="list-style-type: none"> - Да се запознае со поимот за даноци и даночен систем; - да ги разликува видовите даноци; 	Се објаснува и дискутира за даноците и даночниот систем.	<i>1. Сметководство за втора и трета година</i>

		<ul style="list-style-type: none"> a) данок на добивка; b) данок на потрошувачка (данок на додадена вредност и акцизи); v) данок на имот; g) персонален данок. 	<p>Се презентира шематски приказ за видовите даноци со употреба на хамер или графоскоп.</p> <p>Се презентираат примери од практиката за видовите даноци (на пример, за данокот на додадена вредност, персоналниот данок и сл.).</p>	<p><i>1. Економија за четврта година</i> Со претходните тематски целини.</p>
8. Меѓународна економија	8	<ul style="list-style-type: none"> - Да ја разбере меѓународната трговија со стоки, капитал и технологија; - да ги сфати меѓународните економски односи; - да го објасни надворешно-трговскиот систем и надворешно-трговската политика; - да го согледа значењето на девизниот систем и девизната политика. 	<p>Се објаснува и дискутира за за значењето на меѓународната трговија со стоки, капитал и технологија.</p> <p>Се презентираат примери од секојдневниот живот во врска со меѓународните економски односи и се развива дискусија со учениците.</p> <p>Се објаснува за карактеристиките на надворешно-трговскиот систем и надворешно-</p>	<p><i>1. Бизнис за трета година</i></p> <p><i>2. Трговија и трговско работење за III година</i></p>

			<p>трговската политика воопшто.</p> <p>Се презентира шематски приказ за инструментите на надворешно-трговскиот систем со употреба на хамер, графоскоп или ЛЦД проектор.</p> <p>Објаснува и поттикнува дискусија за карактеристиките на девизниот систем и девизната политика воопшто.</p> <p>Се објаснува, се поттикнува и се организира групна работа на учениците за девизите и девизниот курс.</p>	
--	--	--	---	--

4.2. Наставни методи и активности на учење

За реализација на наставата по наставниот предмет *економија*, согласно со поставените цели на наставниот предмет, како основни *наставни методи*, ќе се користат: водење на насочена дискусија, демонстрација, играње на улоги, решавање проблеми и симулација на реални ситуации, учење преку сопствено откривање, слободни задачи, тимска настава и сл.

Активности на ученикот: да дискутира, да применува правила и законитости, да набљудува, да слуша, да прибележува, да повторува, да објаснува, да чита, да презентира, да открива во група и независно, да размислува критички, да дава свој суд, да работи домашни задачи.

Активности на наставникот: организира, планира, подготвува настава, дава инструкции за работа, поттикнува на дискусии, објаснува, поставува прашања, оценува и поттикнува на самооценување од страна на учениците, симулира процеси и реални ситуации, презентира.

4.3. Организација и реализација на наставата по предметот

Процесот на учење во наставата по наставниот предмет *економија*, се изведува преку теоретска настава во училища каде што учениците ќе стекнуваат, пред сè, когнитивни и афективни компетенции, преку организирани посети на трговски друштва и институции, организирани информативни средби, разговори и дискусии со претставници – стручни лица од практиката, во училиштето или во институциите и трговските друштва, со цел да се интегрираат знаењата и ставовите со практичните умења на учениците. Наставата по овој наставен предмет се реализира и преку индивидуални домашни задачи, кои можат да се изведуваат дома и во училиштето.

Образовните активности по предметот *економија* се организирани во две полугодија, четири тримесечја и неделен распоред на часовите.

4.4. Наставни средства и помагала

За поуспешна реализација на целите на наставниот предмет *економија*, потребно е да се користи: ТВ, видеорекордер, компјутерска опрема, ЛЦД проектор, публикации, шеми и сл.

Литература потребна за реализација на наставата, како за наставниците така и за учениците е учебник за овој наставен предмет, наставни помошни материјали, стручни списанија, публикации и сл.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето на постигнувањата на учениците се врши преку континуирано следење во текот на учебната година, усно и писмено - преку тестови на знаења за секоја тема одделно, писмените извештаи за реализирани активности на учениците, креативноста, постигнувањата и резултатите од тимската работа, индивидуалните домашни задачи, покажан интерес и активно учество на учениците на часовите.

Во текот на учебната година, учениците се оценуваат со најмалку две оценки за секое полугодие, а се утврдуваат полугодишни и годишни оценки. Доколку ученикот не постигне резултати во реализирањето на конкретните цели на Наставната програма, се постапува според законската регулатива.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Покрај условите пропишани со Законот за средно образование, наставникот треба да ги поседува следниве персонални, професионални и педагошки карактеристики: да го мотивира и да влијае позитивно на ученикот со својот начин на изразување, углед, појава, подготвеност за дополнителна работа, образование, систем на вредности и идеали; да соработува со другите наставници, стручни работници, социјални партнери, стручни институции; да поседува способност за изведување на настава и комуникација со учениците; да поседува способност за примена на современа образовна технологија; да поседува способност за планирање, организирање, воведување новини во наставниот процес, како и способност за професионално и педагошко самообразување; да е комуникативен и креативен.

6.2. Стандард за наставен кадар

Завршени студии по економија, со здобиени педагошко-психолошка и методска подготовка во акредитирани установи.

6.3. Стандард на простор за наставниот предмет

За реализација на Наставната програма по *економија* ќе се користи училница опремена со наставни средства, помагала и опрема во согласност со Нормативот.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: мај 2002 година

7.3. Состав на работната група:

1. Снежана Димовска, советник, раководител, Биро за развој на образованието, Скопје
2. Д-р Таки Фити, професор, член, Економски факултет, Скопје
3. Марица Стојковска, наставник, член, ДСЕПУ „Васил Антевски – Дрен“, Скопје
4. Јагнија Ангеловска, наставник, член, ДСУЕБ „Арсени Јовков“, Скопје
5. Предраг Јакимовски, советник, член, Стопанска комора на Македонија, Скопје

7.3. Датум на преземање: јуни 2015 година

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

8.1. Датум на започнување: 1.09.2015 година

Одобрил:
Директор
Ajshe Selmani

9. ПОТПИС И ДАТУМ НА ДОНЕСУВАЊЕ НА ПРЕЗЕМЕНАТА НАСТАВНА ПРОГРАМА

Преземената наставна програма по *економија* за IV година во економско-правна и трговска струка – образовни профили економски техничар, правен техничар, деловен секретар, техничар за трговија и маркетинг, банкарски техничар, изготвена од Центарот за стручно образование и обука, на предлог на Бирото за развој на образованието ја донесе

Министер,

на ден, 23.07.2015 година, бр. 12-12928/1
Скопје

Mr. Abdilaqim Ademi